

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande över Ds 2024:30, En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas

Ert diarienummer S2024/02012

Sammanfattning

Förvaltningsrätten avstyrker utredningens förslag om en lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (LIV).

Regleringen av det sociala arbetet

Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att det aktuella förslaget om införandet av LIV innebär ett grundläggande skifte i socialtjänstlagstiftningen och regleringen av det sociala arbetet vad gäller särskilda föreskrifter och vitesföreläggande.

Förslaget innebär speciallagstiftning på socialtjänstens område. Det pågår för närvarande flera statliga utredningar som berör varandra. Det framstår som mindre lämpligt med ytterligare en speciallag (jfr lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende) som berör barn och unga och där det blir aktuellt med parallell rättstillämpning och korshänvisningar. Vissa bestämmelser i lagförslaget innebär en dubbelreglering i de olika lagarna som berör barn och unga. Om det ska finnas fler lagar inom socialtjänsten som berör barn och unga är det också viktigt att begreppen som används är likalydande. Som exempel kan nämnas 5 kap. 1 § LIV som föreskriver förutsättningarna för beslut om insatser till barn och unga enligt lagen. Bestämmelsen är utformad med 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som förlaga (se Ds 2024:30, s. 841–844). Det pågår dock en utredning som ser över grunderna för vård enligt LVU (se Dir. 2023:160, s. 3 ff.). Bestämmelsen i 3 § LVU kan därmed komma att förändras vilket gör att regleringarna i LIV och LVU inte kommer att hänga samman.

Den enskildes rättssäkerhet

De insatser och föreskrifter som föreslås kunna beslutas för vårdnadshavare samt barn och unga är mer eller mindre ingripande för den enskilde. Särskilt kontroll genom elektronisk övervakning och drogtester för vilka de föreslagna beviskraven dessutom framstår som låga. Beträffande drogtester görs jämförelser med 17 a § LVU och 17 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. I båda dessa situationer har det skett en föregående domstolsprövning och redan av det skälet kan dessa situationer inte anses jämförbara sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Till detta kan läggas att beslut om drogtester enligt LIV visserligen kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol men att det saknas rätt till offentligt biträde enligt den föreslagna ordningen.

Det går inte att utläsa om det är fråga om att fatta beslut om drogtest vid ett enstaka tillfälle eller beslut om drogtester vid upprepade tillfällen eller under en viss period. Det framgår inte hur länge ett sådant beslut är tänkt att gälla. Förvaltningsrätten anser att denna otydlighet är problematisk i sig. Beaktat barn och ungas grundläggande fri- och rättigheter är det tveksamt om beslut ska kunna fattas om drogtester i föreslagen ordning i ett skede där det inte finns grund för LVU. Om sådana beslut trots det ändå ska kunna fattas är det problematiskt att besluten fattas av socialnämnd/utskott och gäller omedelbart. En domstolsprövning föranledd av ett överklagande riskerar därmed att komma till stånd först efter det att beslutet har verkställts. Det saknas dessutom såsom nämnts ovan enligt förslaget rätt till offentligt biträde när det är fråga om drogtester.

Bortsett från rätten till offentligt biträde gör sig samma invändningar gällande i fråga om elektronisk övervakning.

Domstolsprövningens omfattning

Förslaget framstår som otydligt vad gäller domstolsprövningens omfattning i mål enligt LIV. Det är oklart vad prövningen ska avse utöver samtyckesfrågan. Ska domstolen t.ex. enbart konstatera att socialnämnden har haft fog för sitt beslut om insats eller också bedöma innehållet i insatsen? Det finns skäl att ifrågasätta lämpligheten av att alla beslut om särskilda föreskrifter till vårdnadshavare samt barn och unga efter överklagande ska kunna prövas av allmän förvaltningsdomstol. Som exempel kan nämnas 5 kap. 2 § första och andra punkten LIV som föreskriver att socialnämnden får besluta om särskilda föreskrifter till barn och unga om skolgång samt deltagande i fritidsaktivitet. Det är närmast fråga om överprövning av formlösa vårdnadshavarbeslut och beslut som fattas vid verkställigheten av en insats i socialtjänstens regi. Det kan jämföras med LVU där socialnämnden bestämmer hur vården av den unge ska ordnas under vårdtiden och den enskilde har inte någon rätt att överklaga innehållet i socialnämndens vårdplan.

Högsta förvaltningsdomstolen har även i ett flertal avgöranden enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialtjänstlagen (2001:453) erinrat om att det normalt inte finns anledning för allmän förvaltningsdomstol att vid bifall till ett överklagande gå närmare in på utformningen av den avsedda insatsen utan att det bör överlåtas till kommunen att bestämma (jfr HFD 2013 ref. 39, HFD 2011 ref. 48 samt RÅ 2010 not. 26). Ett ställningstagande till detaljerna i utformningen av en insats torde dessutom ofta vara att betrakta som ett beslut om verkställighetsåtgärder och rena verkställighetsåtgärder anses inte vara överklagbara (jfr RÅ 2010 ref. 91 samt RÅ 2007 ref. 62 I och II).

Det finns dock grund för att vissa mer ingripande föreskrifter, som t.ex. drogtester och elektronisk övervakning, ur ett rättssäkerhetsperspektiv ska gå att överklaga.

Förslagets konsekvenser

Det aktuella förslaget innebär en betydande utvidgning av domstolens verksamhetsområde. Handläggningen av mål enligt förslaget kan komma att bli betydligt mer resurskrävande och kostsamt än den beräkning av ökade årliga kostnader som framgår av förslaget. Det innebär beslut om tvång när insatser inte kan genomföras på frivillig väg. Det kommer sannolikt att innebära en mycket hög överklagandefrekvens och att muntlig förhandling kommer att begäras i stor omfattning. Konsekvenserna för domstolarna behöver närmare utredas. Som exempel kan nämnas att rätten till offentligt biträde i mål om elektronisk övervakning, vilket enligt förvaltningsrätten är befogat, sannolikt kommer att leda till fler muntliga förhandlingar.

Beredning och beslut

Detta remissyttrande har beslutats av chefsrådmannen Cecilia Hanö. I handläggningen har även rådmannen Elin Kristensson och förvaltningsrättsfiskalen Elisabeth Eneroth (föredragande) deltagit.

Cecilia Hanö

Elisabeth Eneroth